

Textielarbeidersbonden rond 1900 betrokken bij de Jutestaking en andere organisaties.

UNITAS, oprichtingsbesluit werd genomen op 15 september 1895. Er ontstond een federatie van afdelingen van de RK Twentse Katoenbewerdersbond, afdelingen van Patrimonium en 'Steunt Elkander'. 'Steunt Elkander' was een steunfonds (verzekering tegen ziekte) van protestantse arbeiders in Almelo – opgericht in 1893.

De nieuwe bond kreeg in april 1896 de naam: Twentse Christelijke Katoenbewerdersbond 'Unitas'.

In 1900 werd de naam: Nederlandse Christelijke Textielarbeidersbond 'Unitas'.

Door de economische en maatschappelijke ontwikkelingen in Twente en de grimmige stakingen ontstond zo een christelijke vakvereniging waarin protestanten en rooms-katholieken samenwerkten.

Op 1-1-1907 is Unitas na de ANDB, diamantbewerdersbond van Henri Polak, de grootste vakbond van ons land met 5500 leden.

Unitas is na fusies opgegaan in de Industriebond CNV, nu CNV Vakmensen – Utrecht.

Mans Verveld, voorzitter van 1896 – 1921.

Hermanus Verveld, roepnaam Mans, is geboren te Lonneker op 5-11-1860. Hij is 3^e kind uit een gezin met 10 kinderen. Het gezin is protestants. Hij trouwt te Lonneker op 30-8-1888 met Dora Berendina Elderink. Uit dit huwelijk worden 10 kinderen geboren.

In 1891 is hij voorzitter van de Verzoeningsbond te Enschede.

Op 4-6-1900 wordt hij aangesteld als bezoldigd bestuurder van Unitas, de eerste, zijn salaris is 12 gulden per week.

Hij is voorzitter van de oprichtingsvergadering van de Vakcentrale CNV in 1909. Hij stelt zich niet beschikbaar als voorzitter, die taak moet een ander worden toevertrouwd. Wordt penningmeester van het CNV en later bestuurslid. Verveld heeft actief een rol gespeeld bij de oprichting en opbouw van de internationale organisatie van christelijke textielarbeiders.

Hij is overleden op 1-2-1945 te Enschede, oud 84 jaar.

Een man van weinig woorden, stug en gesloten. Wat je in één woord kunt zeggen dat zeg je niet met twee woorden. Maar ook een man die zorgvuldig en behoedzaam is, trouw aan z'n idealen waar hij zich met al z'n krachten, dag in, dag uit, voor inzette. Stins noemde hem in 1919 de nuchtere en stijve Calvinist. In Enschede kende iedereen hem als 'de oude Mans'.

Herman Stins, secretaris.

Hermanus Josephus Stins, roepnaam Herman, is geboren te Dokkum op 15-2-1877. Het gezin is rooms-katholiek. Hij is in Heerlen overleden op 27-4-1932. In 1887 verhuisde het gezin Stins naar Enschede. De dag na zijn twaalfde verjaardag ging hij de fabriek in als wever.

In 1901 werd hij bezoldigd bestuurder in dienst van Unitas.

De Eendracht, de kiem werd gelegd in 1898.

In Enschede worden steeds textielarbeidersverenigingen opgericht, Jan Frederik Tijhof speelt daar een belangrijke rol bij, steeds als voorzitter.

De arbeidersvereniging 'Vooruit', wevers en spinners, is opgericht in 1889. Hieruit ontstond in 1895 een socialistische vakbond, de naam 'Vooruit' bleef. Deze ging in 1904 samenwerken met de neutrale Katoenbewerdersbond 'De Eendracht'. De nieuwe bond kreeg de naam Algemene Nederlandsche Bond van Textielarbeiders 'De Eendracht', de bond sloot zich aan bij het NVV.

De Eendracht is op 1-1-1972 opgegaan in de Industriebond NVV.
Na fusies en federatievorming in 1998 opgegaan in FNV Bondgenoten – Utrecht.

Het Katholiek Vaksecretariaat voor Textielarbeiders werd in 1902 opgericht als eerste landelijke organisatie voor katholieke textielarbeiders. Het bestond slechts enkele jaren.

Vakcentrales

NAS – Nationaal Arbeids-Secretariaat (radicaal-socialistische organisatie)

Opgericht in 1893.

Gerrit van Erkel (1860-1937), bestuurder.

CAS – Christelijk Arbeids-Secretariaat (christelijk-sociale organisatie)

Opgericht in 1900, het CAS speelde een rol in de weg naar de vorming van moderne vakbonden. Het bestuur werd gevormd door J. Huizinga (1867-1946), hij was bezoldigd voorzitter en afgevaardigd door de sigarenmakers. Overige bestuursleden: J. Douwes (diamantbewerkers) en H. Verveld (textielarbeiders).

NVV – Nederlands Verbond van Vakverenigingen (sociaal-democratisch)

Opgericht op 30-7-1905, werkzaamheden begonnen op 1-1-1906.

Henri Polak (1863-1943) – voorzitter.

Jan Oudegeest (1870-1950) – secretaris, volgde in 1908 Polak op als voorzitter.

Bij oprichting 11 organisaties met 18.960 leden.

CNV – Christelijk Nationaal Vakverbond (christen-democratisch, interconfessioneel)

Opgericht 13-5-1909 te Arnhem, werkzaamheden begonnen op 1-7-1909.

H. Diemer (1879-1966) – voorzitter, was voorzitter Chr. Bond van Bakkersgezellen – CBB.

H.J. Stins – secretaris.

H. Verveld – penningmeester.

Bij oprichting 10 organisaties met 6.700 leden.

NKV – Nederlands Katholiek Vakverbond (rooms-katholiek)

Begon op 18-7-1909 met de werkzaamheden onder de naam R.K. Vakbureau.

Jan van Rijzewijk (1880-1939) – voorzitter, tabaksbewerkers.

P.J.J. Haazevoet (1876-1954) – secretaris, diamantbewerkers.

P.H. Saenen – penningmeester, textielarbeiders.

Pastoor F.X.W. Bult (1866-1925) – geestelijk adviseur.

Mr. P.J.M. Aalberse (1871-1948) – rechtskundig adviseur.

Bij oprichting 10 organisaties met 9.356 leden.

1925 Rooms-Katholiek Werkliedenverbond.

1945 Nederlandse Katholieke ArbeidersBeweging – KAB.

1964 Nederlands Katholiek Vakverbond – NKV.

Federatievorming, in 1976 federatie van NVV en NKV in de Federatie Nederlandse Vakbeweging – **FNV**, deze federatieve samenwerking wordt omgezet in een volledige fusie op 1-1-1982. Opheffing NKV.

Overige organisaties

Patrimonium – ‘Nederlands Werkliedenverbond Patrimonium’ (Vaderlijk erfdeel).

Protestants-christelijke arbeidersorganisatie die in 1876 werd opgericht door Klaas Kater (1833-1916). In januari 1877 begon Patrimonium met de werkzaamheden.

K. Kater – voorzitter.

B. Poesiat – secretaris.

W.C. Beerens – penningmeester.

In Patrimonium werden de protestantse leden verenigd die zich hadden afgescheiden van het ANWV, Algemeen Nederlandsch Werklieden-Verbond (1871-1921). Patrimonium wilde een verbond zijn van werknemers en patroons op christelijke grondslag.

De afdeling Enschede werd op 6-5-1885 opgericht. Mans Verveld was voorzitter van deze afdeling.

Rijken en armen ontmoeten elkander, de HEERE heeft hen allen gemaakt.

Spreuken 22:2.

Gerechtigheid verhoogt een volk, maar de zonde is een schandvlek der natiën.

Spreuken 14:34.

Vereniging van Nederlandse Patroons, opgericht in 1892. Kreeg later de naam ‘**BOAZ**’, de naam van één van de zuilen van de tempel van Salomo, betekent ‘In Hem is kracht’. Doel was de aangesloten patroons te doordringen van hun verantwoordelijkheid ten opzichte van hun ‘onderhorigen’ op godsdienstig, zedelijk en maatschappelijk terrein.

Willem Hovy (1840-1915), directeur van Bierbrouwerij en Azijnmakerij ‘de gekroonde Valk’ te Amsterdam was voorzitter van Boaz van 1903 tot 1915.

Na 1916 veranderde BOAZ in afzonderlijke organisaties voor boeren, middenstanders en overige werkgevers.

Het jaar **1891** is in twee opzichten van belang geweest voor de christelijke vakbeweging.

In dat jaar vaardigde Paus Leo XIII, paus van 1878 tot 1903 de encycliek **Rerum Novarum** uit. ‘Over de nieuwe tijden’, deze encycliek over het arbeidersvraagstuk lag ten grondslag aan de katholiek-sociale leer. ‘Een broeder die door zijn broeder wordt gesteund is als een sterke stad.’

In hetzelfde jaar werd in Amsterdam het **Christelijk Sociaal Congres** gehouden.

Abraham Kuyper hield de openingstoespraak. Het Congres betekende een vernieuwingsimpuls voor de christelijk-sociale beweging. Het recht op staken werd erkend als uiterste machtsmiddel. Patroons en arbeiders moesten voortaan in afzonderlijke organisaties worden verenigd. Arbeiders moesten zich per beroepsgroep plaatselijk verenigen en samenwerken in een landelijke vereniging.

Verantwoording

De volgende bronnen zijn geraadpleegd om het verhaal van de jutestaking te Rijssen, winter 1906/'07, op te tekenen.

De bronnen zijn zoveel mogelijk woordelijk overgenomen.

Unitas Orgaan van de Nederlandschen Christelijken Textielarbeidersbond 'Unitas'.

Redactie: H. Verveld, voorzitter en H.J. Stins, secretaris van 'Unitas'.

Wilhelminastraat 51 Enschede.

Jaargangen 1899 tot en met 1909.

Een bijzonder woord van dank aan

Andries Alblas – documentalist van de CNV BedrijvenBond die mij met raad en daad heeft geholpen.

De Textielarbeider

Orgaan van de Algemene Nederlandsche Bond van Textielarbeiders 'De Eendracht'.

Redactie: H. Voogsgeerd, Veldkampswarsstraat 28 te Enschede.
Jaargangen 1906 en 1907.

Uit de geschiedenis

H. Verveld

Twentsche Courant Hengelo

Jaargangen 1906 en 1907.

Deventer Dagblad

Jaargangen 1906 en 1907.

Twentsch Volksblad

Christelijk weekblad, orgaan ARP (Anti Revolutionaire Partij).
Hoofdredactie: Mr. G.J. Sybrandi.
Jaargangen 1906 en 1907.

De Nieuwe Courant avondblad

31-1-1907.

Maasbode

Jaargangen 1906 en 1907.

Het Volk/De Notenkraker

Jaargangen 1906 en 1907.

Verslag van den Toestand der Gemeente Rijssen over het jaar 1906

Art. 182 der Wet van den 29sten Juni 1851,
Staatsblad No. 85.

Idem over het jaar 1907

Verslagen vergaderingen Gemeenteraad Rijssen 1906 en 1907

Ingekomen stukken van de Gemeente Rijssen 1906 en 1907

Oud archief Stad Rijssen, 1629-1913, inventaris nr. 1292 A

Stakers-Courant, uitgave door het Stakingscomité te Rijssen, bureau Kerkstraat.

Verslagen van de Staatscommissie benoemd tot verzameling van gegevens voor de kennis van de maatschappelijke toestanden van de arbeiders, van de verhoudingen tussen werkgevers en arbeiders in de verschillende bedrijven en van de toestand van fabrieken en werkplaatsen met het oog op de veiligheid en gezondheid van de arbeiders.

Wet van 19-1-1890

Ruys van Beerenbroek – Minister van Justitie
Havelaar – Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid.

Vergadering 21-7-1890, vragen 3219 t/m 3412.

Vergadering 6-8-1890, vragen 8016 t/m 8335.

Handelingen van de Tweede Kamer der Staten Generaal

48 ste vergadering – 24 december 1906.

Werkstakingen uitgebroken in December 1906

CBS-Stakingsregister.

Overzicht naar aanleiding van de werkstaking te Rijssen

Brochure uitgegeven door Ter Horst & Co.
Rijssen, 1 Februari 1907.

W.N.M. van Nimwegen

Rondom een eeuw jute

Geschiedenis van de bedrijven van Ter Horst & Co. N.V. Koninklijke Jute spinnerij en weverij – Rijssen.
Rijssen – 1955.

125 Jaar Ter Horst

1835-1960, fotoboek.

Ode aan jute

Brochure van de Stichting Oudheidkamer 'Riessen'.
Bundeling artikelen uit het blad 'Het Anker', mededelingenblad voor het personeel van Ter Horst & Co. N.V.

J.L.J.M. van Gerwen

Elke dag een draadje...

150 jaar jute- en linnenweverij
S.I. Zwartz te Oldenzaal, 1835 –1985.
Uitgave: S.I. Zwartz te Oldenzaal.
Elke dag een draadje is een hemdsmouw in een jaar. (oud-Hollands gezegde)

Omzet in de jaren 1906/07 ca. f135.000,-- per jaar. Aantal werklieden in die jaren ca. 75. Productiecapaciteit ca. 127.000 kg. jute.

H. Amelink

Onder eigen banier

Uitgave van het CNV – Utrecht. 2^e druk 1950.

J. Oudegeest

De geschiedenis der zelfstandige vakbeweging in Nederland

Uitgave van het NVV.

Deel 1 – 1926

Deel 2 – 1932

1^e Verslag van de werkzaamheden des Bestuurs van het NVV

1 Januari 1906 – 1 Januari 1907.

Verslag van den Nederlandschen Christelijken Textielarbeidersbond 'Unitas' – 1907

De Vakbeweging

Orgaan van het NVV, 1-9-1908.
redacteur J. Oudegeest.

Dr Fr. de Jong Edz.

Om de plaats van de arbeid

blz. 107. Uitgegeven voor het NVV door de Arbeiderspers. Amsterdam 1956.

Henri Polak 1868-1943

grondlegger van de moderne vakbeweging Nationaal Vakbondsmuseum Amsterdam

Drs. H.D. Grobben

De staking bij Ter Horst in Rijssen (1906/07)

Textielhistorische Bijdragen, no 13 – 1972.

Gerhard Werkman

De stad in de lusthof der edelen

Uitgave van de VVV te Rijssen – 1949.

Adriaan Buter

Een 'nuttig man'

Thomas Ainsworth te Goor.

Uit het land van de Regge.

Uitgave Archief Algemene Vereniging Twente.

G. Smit

Rijssen in oude ansichten

Zaltbommel 1969.

Europese Bibliotheek

- H. de Goeijen
Rijssen in oude ansichten deel 2 Europese Bibliotheek
Zaltbommel 1976.
- Jaap Riemens
Gereformeerd in Rijssen Een terugblik op honderd jaar gereformeerd
leven sedert de Afscheiding van 1834.
- Uit Jaarboek Twente 1985 H. Wilts – Het ontstaan van het Volkspark te
Rijssen.
Henk Stegeman – Ter Horst en de koffiezakken
van de Nederlandsche Handel Maatschappij.
- Notulen van de kerkeradsvergaderingen en van de vergaderingen van het Kiescollege der
Ned. Herv. Gemeente – Rijssen. Jaren 1906 en 1907.
- Arno Bornebroek
De strijd voor harmonie De geschiedenis van de Industrie- en
Voedingsbond CNV. (1896-1996)
Uitgeverij SIIG – Amsterdam.
- Koos van Weringh
Albert Hahn Tekenen om te ontmaskeren.
Uitgeverij De Arbeiderspers – Amsterdam.
- Dr. A.L. van Schelven
Ondernemen en familisme Opkomst, bloei, en neergang van de
textielonderneming Van Heek & Co. te
Enschede.
Uitgeverij Martinus Nijhoff –Leiden.
- G.J. Bouwhuis
De rust in het juteparadijs verstoord De staking bij Ter Horst & Co te Rijssen
3 december 1906 - 28 april 1907
Uitgeverij Van Deirse Instituut
Twentse Academie voor Streekcultuur
- Paul Diekman
Sociaal beleid aan een Machinefabriek. Arbeidsvoorwaarden, materiële verzorging en
personeelsvertegenwoordiging bij de Firma 'Gebr. Stork en Co.'
 Doctoraal scriptie K.U.-Nijmegen.
- 'De Erfgenamen'
De familie Van Heek VPRO-uitzending, winterseizoen 1986/87.

Gesprekken met Jan Kuupr (ter Harmse), J. Nieuwenhuis en H. Kreykes.

Vriend Kreykes heeft mij veel bijzonderheden verteld en ook geïnspireerd dit werk op te pakken en af te ronden.

Schering en Inslag

Twents-Achterhoekse textiel in 546 foto's Uitgeverij Witkam b.v. Hengelo

Louis Paul Boon

Pieter Daens – of hoe in de negentiende eeuw de arbeiders van Aalst vochten tegen armoede en onrecht.

Uitgeverij De Arbeiderspers/Em. Querido.

Luc DELAFORTRIE

Priester Daens uit de memoires der familie

Pieter Daens

Vlaamse Pockets No 41 en 90.

Uitgeverij HeideLand - Hasselt.

J.J. Cremer

Fabriekskinderen Een bede, doch niet om geld. Voordracht - 1863

Uitgeverij Conserve.

De volgende boeken behandelen de techniek van het jutespinnen en het juteweven.

H.R. Carter

Modern flax, hennep and jute spinning and twisting

Uitgeverij Scott, Greenwood & Son.

Londen 1907.

Legatt

The theory and practice of jute spinning

Uitgeverij William Kidd & Sons.

Dundee 1908.

L. Lejeune

Traité complet de l'apprêt des tissus de laine, coton, soie naturelle et artificielle, lin, chanvre et jute. Uitgeverij Ed. A. Renard-Marizot – Parijs.

Deze werken bevinden zich in het Museum voor Industriële Archeologie en Textiel van de stad Gent – België.

A.de Winne

Door arm Vlaanderen

Hoofdstuk 'De wevers van Zele'.

Hun werk, hun leven

Tentoonstellingscatalogus

80 interviews met Gentse katoen- en vlasfabrieksarbeiders.

Museum voor Industriële Archeologie en Textiel van de stad Gent.

